

Janina RÓŻANOWSKA
Hanna KOŚCIELSKA
Barbara LASKA
Okręgowa Komisja Egzaminacyjna we Wrocławiu

ZNACZENIE RÓŻNYCH FORM KOMUNIKOWANIA WYNIKÓW SPRAWDZIANU DLA PRAKTYKI SZKOLNEJ

Podmiotem sprawdzianu i głównym odbiorcą jego wyników jest uczeń. To jego umiejętności są sprawdzane, on rozwiązuje zadania, jego praca jest oceniana, o poziomie jego osiągnięć w poszczególnych obszarach standardów wymagań egzaminacyjnych informują punktowe wyniki sprawdzianu. Jednak, by uczeń szóstej klasy stał się ich świadomym odbiorcą, wyniki powinno mu się zakomunikować w odpowiedni sposób i opatrzyć je przemyślanym, wnikliwym komentarzem. To rola nauczyciela — drugiego głównego adresata i odbiorcy wyników zewnętrznego oceniania, oczekującego informacji zwrotnych o efektach swojej pracy i zainteresowanego mierzonym zewnętrznym poziomem osiągnięć swoich uczniów. Nauczyciel, który obserwował i stymulował swoimi działaniami dydaktycznymi rozwój dziecka, który zna różne uwarunkowania jego osiągnięć, jest najbardziej odpowiednią osobą do właściwego zakomunikowania uczniowi jego wyników.

Właśnie z myślą o uczniach i ich nauczycielach dążymy do takiego sposobu komunikowania wyników, który najlepiej służyłby ich bezpośrednim odbiorcom. Wiadomo, że komunikowanie i komentowanie oceny jest sztuką trudną i złożoną, tym bardziej, jeśli ocena ta jest ustalana zewnątrz i dotyczy umiejętności ponadprzedmiotowych, kształconych na różnych przedmiotach, przez różnych nauczycieli. Niełatwym również zadaniem jest wykorzystanie wyników sprawdzianu do ewaluacji własnej pracy dydaktycznej i całego szkolnego systemu kształcenia. Szukamy więc takich form komunikowania szkołom wyników i opracowywania takich materiałów, które mogą wspomóc nauczycieli w realizacji tych złożonych zadań. Chodzi przecież o to, by wyniki nie tylko dotarły do szkół, ale żeby się przydały, żeby komuś i czemuś służyły.

Prezentujemy kilka przykładów rozwiązań przyjętych w Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej we Wrocławiu, by pokazać ich przydatność, ich wpływ na jakość komunikowania wyników uczniom i na sposoby wykorzystywania w szkołach materiałów przekazywanych przez OKE.

Po przeprowadzonym 1 kwietnia 2004 roku sprawdzianie szkoły otrzymały (w formie tekstu drukowanego) tzw. wstępny raport, czyli opracowanie *Sprawdzian w VI klasie szkoły podstawowej — kwiecień 2004.*, *Raport — część I*. Znalazły się w nim zbiorcze zestawienia wyników sprawdzianu oraz materiały przydatne, a nawet niezbędne, do analizy wyników w szkole: opis i kartoteka zestawu zadań (arkusze

egzaminacyjne i schematy punktowania zostały zamieszczone w Internecie wcześniej). Włączono wskazówki metodyczne dla nauczycieli komunikujących uczniom wyniki sprawdzianu i materiał dla rad pedagogicznych, pokazujący możliwość wykorzystania wyników sprawdzianu do ewaluacji szkolnego systemu kształcenia.

Część I raportu opracowano w kilku wersjach — dla zestawu standardowego i wszystkich niestandardowych. W różnych wersjach były oczywiście odpowiednie opisy i kartoteki zestawów zadań. W wersjach niestandardowych raportu, zawierających wyniki uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych, dostosowaliśmy wskazania metodyczne, co do sposobu analizy wyników tych uczniów oraz zaproponowaliśmy inną niż dla zestawu standardowego propozycję wykorzystania przez radę pedagogiczną wyników sprawdzianu do ewaluacji własnej pracy.

Każda szkoła otrzymała na osobnych wydrukach indywidualne punktowe wyniki swoich uczniów, pogrupowane według oddziałów i rodzaju zestawu i odniesione do średnich wyników w klasie, szkole, gminie, powiecie, województwie, okręgu (z wyjątkiem wyników za zestawy niestandardowe — tutaj nie ma odniesień do średnich).

Każdemu uczniowi przekazujemy pełną informację o uzyskanych wynikach. Podajemy punktację za wszystkie zadania. Jeśli uczeń nie uzyskał punktu za rozwiązanie zadania zamkniętego, nie wpisujemy zera tylko wybrany przez niego dystraktor, co pozwala przeanalizować przyczyny błędnej odpowiedzi. W każdym zadaniu wielopunktowym podajemy punkty przyznane przez egzaminatora za wszystkie sprawdzane czynności i sumę punktów za to zadanie. Na końcu — sumę punktów za cały sprawdzian oraz łączną liczbę punktów uzyskanych w poszczególnych obszarach standardów wymagań egzaminacyjnych. Taka pełna informacja bardzo ułatwia nauczycielowi analizę wyników ucznia i przygotowanie komentarza do zewnętrznej oceny.

Dążymy do tego, by komunikowanie wyników uczniom nie ograniczało się tylko do podania liczby punktów za poszczególne obszary umiejętności i za cały sprawdzian oraz ogólnikowego komentarza. Łatwy dostęp do pełnej informacji o wynikach za każdą badaną czynność, umożliwi nauczycielowi przeprowadzenie dogłębnej analizy wszystkich słabych i mocnych stron ucznia i przygotowanie rzetelnego komentarza do wyniku. Uczeń przecież może uzyskać np. zadowalający wynik za *czytanie*, ale tak naprawdę świetnie radzi sobie tylko z czytaniem tekstów werbalnych, a znacznie gorzej z czytaniem mapy czy wykresu. Uzyskana przez ucznia połowa możliwych punktów za *pisanie* nie niesie informacji, czy uczeń miał kłopoty z rozwinięciem tematu wypracowania i jego kompozycją, czy np. z językiem, ortografią, interpunkcją (nauczyciel nie widzi przecież pracy uczniowskiej). Dopiero analiza poszczególnych składowych niskiego wyniku np. za *rozumowanie* może wykazać, z czym konkretnie uczeń ma problemy.

Uczeń ma pełne prawo do rzetelnej i konkretnej informacji o swoich osiągnięciach. Omówienie wyników powinno być dla niego wskazówką do dalszej nauki. Sądzymy, że nauczyciel, który ma możliwość przeanalizowania zakresu treści sprawdzianu i szczegółowych wyników swoich uczniów, a ponadto wyposażony jest w materiały pomocnicze, które pokazują mu jak przeprowadzić tę analizę, jak uwzględnić konteksty uczenia się i osiągnięć ucznia, jak przygotować się do komunikowania i komentowania wyników sprawdzianu, może — jeśli tylko zechce — wywiązać się z tego zadania zgodnie z prawidłami sztuki oceniania.

W części I Raportu przesyłamy również do każdej szkoły, w której uczniowie rozwiązywali zestaw standardowy, zestawienie łatwości zadań/czynności (kategorii standardów i całego testu) w poszczególnych oddziałach szkoły z odniesieniem do łatwości wyliczonej dla szkoły, gminy, powiatu, województwa i okręgu. Łatwości badanych obszarów umiejętności w oddziałach są pokazane również na diagramach. Jest to materiał wykorzystywany w szkołach do ewaluacji własnego systemu kształcenia, najczęściej według zaproponowanych przez OKE (i przekazanych w raporcie) materiałów pomocniczych dla rady pedagogicznej, zawierających przykład przeprowadzenia analizy sprawdzianu i ewaluacji pracy szkoły (dla zastosowanego w dniu 1 kwietnia standardowego zestawu zadań).

Ośrodki specjalne nie otrzymują wydruków łatwości zadań. Decyduje o tym mała populacja tych uczniów i specyfika ich potrzeb edukacyjnych. Nauczyciele w tych placówkach w odrębny sposób analizują wyniki sprawdzianu w celu ewaluacji szkolnych systemów kształcenia i również są wyposażeni w materiały pomocnicze.

Analizy proponowane szkołom przez OKE pozwalają spojrzeć na wyniki nie tylko za pojedyncze zadania, ale również na grupy zadań sprawdzających zbliżone umiejętności z danego obszaru, kształcone na różnych przedmiotach (można tworzyć różne wiązki i podwiązki). Umiejętność przestrzegania norm językowych i ortograficznych leży zazwyczaj w kręgu zainteresowań wszystkich nauczycieli (patrz: *podstawa programowa*), pewne wiązki interesują szczególnie przyrodników, inne historyków itd. Ta wieloaspektowa analiza wyników, w różnych konfiguracjach i z uwzględnieniem wszystkich kontekstów kształcenia, służy refleksji nad efektywnością działań dydaktycznych, owocuje wnioskami do pracy w następnym roku szkolnym.

Drukowany *Raport* — część I nie jest jedyną formą komunikowania się ze szkołami w sprawie wyników sprawdzianu, ich właściwego komunikowania i wykorzystania.

W czasie szkoleń dyrektorów szkół (PSZE i ich zastępców) rozmawiamy z nimi o znaczeniu różnych działań służących rzetelnej analizie wyników. Przekonujemy, że musi ona być poprzedzona dokładną analizą sprawdzanych treści. Dużą rolę przypisujemy dogłębnemu zapoznaniu się z opisem i kartoteką zastosowanego w danym roku narzędzia. Wyjaśniamy wagę i znaczenie analizy kontekstowej. Przestrzegamy przed pochopnym formułowaniem wniosków, przypominając, że wyniki sprawdzianu są tylko jednym ze źródeł informacji o osiągnięciach uczniów. Zalecamy, by uczniowie byli informowani o swoich wynikach ze sprawdzianu indywidualnie, by nie był to tylko suchy komunikat czy wręczenie paska z punktacją, ale rozmowa — najlepiej i z uczniem, i z jego rodzicami. Informujemy o materiałach przygotowywanych w OKE dla nauczycieli, którzy muszą się do tej rozmowy przygotować.

Wszystkie materiały służące analizie wyników, ich komunikowaniu i wykorzystaniu są zamieszczane na stronie internetowej OKE. Już na początku maja znalazł się tam również pierwszy komentarz do wyników sprawdzianu w okręgu. Po wakacjach do szkół jest przekazywana część II *Raportu*, zawierająca pełne analizy ilościowe i jakościowe oraz wnioski z ewaluacji organizacji i przebiegu. Raport końcowy przekazujemy do każdej szkoły na płycie CD i zamieszczamy w Internecie (drukowany jest w mniejszym nakładzie).

Bardzo przydatnym i skutecznym sposobem było umieszczenie na stronie internetowej OKE we Wrocławiu formularza elektronicznego (skoroszytu Excela, składającego się z 22 pojedynczych arkuszy). Służy on do szkolnej analizy wyników spraw-

dzianu. W poszczególnych oddziałach szkolnych dla każdego ucznia automatycznie jest przeliczana suma punktów za cały test i za umiejętności. Dla każdego zadania/sprawdzanej czynności, badanego obszaru standardów i dla całego testu wyliczane są podstawowe wskaźniki statystyczne, dotyczące poszczególnych oddziałów i całej szkoły. Automatycznie sporządzane są wykresy ilustrujące rozkłady wyników oraz wykresy ilustrujące stopień opanowania poszczególnych umiejętności. Takie formularze służyły szkołom do analizy wyników sprawdzianów próbnych w tym i w ubiegłym roku. Okazały się bardzo przydatne. Formularz do wyników sprawdzianu kwietniowego w 2004 r. zawiera dodatkowy arkusz umożliwiający przeprowadzenie pogłębionej analizy i interpretacji wyników szkolnych w poszczególnych obszarach badanych umiejętności w celu ewaluacji szkolnego systemu kształcenia.

Proponowane szkołom formularze elektroniczne mogą posłużyć w następnych latach do analizy wyników ich własnych, wewnątrzszkolnych próbnych sprawdzianów dla kolejnych roczników szóstoklasistów, jeśli wykorzystają do tego celu wcześniejsze zestawy zadań ze sprawdzianów próbnych przygotowanych przez OKE i sprawdzianu w 2004 r.

Co roku zwracamy się do dyrektorów szkół z prośbą o wypełnienie ankiety na temat jakości i trafności przekazywanych materiałów. Uzyskiwane informacje zwrotne pozwoliły udoskonalić m.in. formuły raportów, terminy ich przekazywania do szkół, opracowania służące do wykorzystywania przez szkoły informacji o wynikach. Ankietowani w roku szkolnym 2003/2004 dyrektorzy szkół potwierdzali przydatność zastosowanych przez OKE form komunikowania. Określali materiały jako: *pełne, dobre i w porę, konkretne, bardzo przydatne, jasno sformułowane*. Wyrażali ocenę formularzy elektronicznych: *wspaniałą pomysł do opracowania wyników próbnych sprawdzianów i sprawdzianów treningowych, ważne, że jest dostęp, umożliwia to szybką i rzetelną analizę wyników*. Opisywali pracę zespołów przedmiotowych w swoich szkołach, przeprowadzali szkolenie rad pedagogicznych (*Jak wykorzystać wyniki do podniesienia jakości własnej pracy?*) Pisali o tym, jak wyniki zewnętrznych sprawdzianów motywują uczniów do uczenia się, jaki mają wpływ na stosunek nauczycieli do prowadzonych zajęć. Podkreślali wartość współpracy między nauczycielami różnych przedmiotów uczących w klasie a wychowawcą i rolę materiałów przygotowanych przez OKE, które *pomogły spojrzeć wieloaspektowo*. Podkreślali też duże znaczenie terminu przekazania wyników. Tegoroczną sytuację określali jako *komfortową*: *otrzymali wyniki na dwa miesiące przed zakończeniem roku szkolnego. Pozwoliło to nauczycielom dokładnie przeanalizować indywidualne wyniki nauczania i wychowawcy mogli spokojnie przekazać je wraz z komentarzem uczniom. Był czas na zorganizowanie indywidualnych spotkań z rodzicami, a przede wszystkim można było jeszcze kilka tygodni nauki przeznaczyć na nadrobienie ewentualnych braków*. Rady pedagogiczne mogły podsumować i zamknąć rok szkolny analizą w zespołach przedmiotowych i sformułować wnioski do pracy w kolejnym roku szkolnym.

Prof. Jan Potworowski w wywiadzie dla „Polonistyki” (nr 6/2004) powiedział: *Nic nie urosło ani o milimetr przez to, że było mierzone*. Wyniki zewnętrznego sprawdzianu komunikowane przez OKE i ich statystyczne opracowania nie są wartością samą w sobie. Mają sens o tyle, o ile pomagają w doskonaleniu pracy dydaktycznej szkół i motywują ucznia do dalszego rozwoju. Dlatego — szukając możliwości nawiązania rzeczywistego dialogu ze szkołą, a więc z nauczycielami i uczniami — doskonalimy

formy i sposoby komunikowania z głównymi odbiorcami wyników i monitorujemy oraz weryfikujemy ich przydatność.

Z ankiet, rozmów, korespondencji i obserwacji wynika, że począwszy od roku 2001 systematycznie wzrasta liczba szkół, które wypracowały sobie — zgodną z propozycjami OKE — procedurę komunikowania uczniom wyników — przyjazną, uroczystą. Wzrasta też świadomość nauczycieli. Z roku na rok są oni coraz bardziej przekonani do potrzeby i ewaluacji własnych działań dydaktycznych, widzą sens pracy w zespołach, lepiej rozumieją jej cele i konieczność analiz kontekstowych. Wyprowadzane przez nich wnioski dotyczące szkolnych systemów kształcenia są coraz bardziej konkretne i coraz mniej deklaratywne. Ten proces ciągle trwa. Trzeba wciąż szukać i doskonalić sposoby komunikowania na linii OKE — nauczyciel — uczeń. Wszystko jednak wskazuje na to, że dialog między instytucją egzaminacyjną a nauczycielem zaistniał i wspólnie dążymy do tego, by wyniki egzaminów rzeczywiście służyły szkole — w praktyce. Skutecznie.